

Μαντζαγριωτάκη 38, Τ.Κ. 17672, Καλλιθέα Αττικής

6974149229

myrofora.efstath@gmail.com

ΜΥΘΟΙ, ΘΡΥΛΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ
ΠΟΝΤΟΥ: ΖΩΣΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Abstract

Pontian Greek travelers to ‘Pontos’ region, which is their historical homeland, experience a symbolic “reversion” to their ancestral land. It is not only a journey of mnemonic and sentimental significance, but also a legendary place of tradition, which defines their identity. Moreover, travelers seek special mythical elements, such as Jason’s cape (where Argo is supposed to be grounded), the Amazons’ land (River Thermodon), the plateau from where Xenophon's soldiers (*Expedition of Cyrus*) saw the Black sea (Mount Theches). Additionally, historical figures are evoked, such as Diogenes from Sinop and Strabon from Amasya. At the same time, local residents of Pontos are on the lookout of the same myths. Through a comparative and qualitative research method I examine the presence of the above elements today as a living narrative. Therefore, people’s inborn attraction to the distal past is symbolized in everyday practices (naming of commercial stores, products, hotels, souvenirs etc.) and creates literature, re-adjusting shared myths and legends of Greeks and Turks.

Μέσα στη διάχυση συγκίνησης των Ελλήνων ταξιδιωτών, εντάσσεται και η αναζήτηση τόπων που σχετίζονται με μύθους και θρύλους στον Πόντο, καθώς είναι γνωστοί από βιβλιογραφικές αναφορές και προφορικές παραδόσεις. Η αργοναυτική εκστρατεία και το χρυσόμαλλο δέρας, οι Αμαζόνες, η νήσος των Κιλίκων¹ και το νησί Αρητιάς, ο Θήγης των Μυρίων του Ξενοφώντα, σχετίζονται με μύθους στη γεωγραφική περιοχή του Πόντου και ανιχνεύονται εύκολα στις σημερινές αφηγήσεις Ελλήνων και Τούρκων.

Ο μύθος, ένα ζωντανό αφήγημα του παρελθόντος στο παρόν, προσαρμόζεται στις σύγχρονες ανάγκες και αναζητήσεις και ανιχνεύεται στη λογοτεχνία, στις τελετουργίες και στις παραδόσεις κάθε τόπου. Ο Anthony. P. Cohen² τονίζει πως χαρτογραφεί γνωστικά το παρελθόν, προσδίδοντας «ορθότητα σε μια πορεία δράσης» και «την ιερότητα που καλύπτει η παράδοση», ενώ ο Otto Rank³ σημειώνει πως ο μύθος διαχωρίζει ό,τι είναι συγχωνευμένο στη φαντασία. Η πολλαπλή ζωή του μύθου, η διεθνική του διάσταση, η ερμηνεία του, η γοητεία της «κρυφής διαλεκτικής που ενώνει το (τωρινό) απίθανο και παράλογο με το (αλλοτινό) πιθανό και λογικό»⁴, εξετάζονται στην παρούσα έρευνα στην περιοχή του ιστορικού Πόντου και στα αφηγήματα των δύο λαών, Ελλήνων και Τούρκων. Σε αυτή η «απιθανότητα» του μύθου, τονίζει ο Μιχάλης

---

¹ Ο Μελέτιος προσδιορίζει την τοποθεσία κοντά στο λιμάνι του Βοώνος και στο Ιασόνειο ακρωτήριο:

Μελέτιος, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, τ.3, Βενετία 1807 (1728), σ. 195.

² Anthony P. Cohen, *The Symbolic Construction of Community*, London 1992 (1985), p. 100.

³ Otto Rank, *Ο μύθος για τη γέννηση του ήρωα*, Αθήνα 2008, σ. 29.

⁴ Μιχάλης Γ. Μερακλής, *Έντεχνος Λαϊκός Λόγος*, Αθήνα 2007, σ. 205.

Γ. Μερακλής⁵, «δραπετεύει κάποτε ο διανοούμενος και ικανοποιεί τη ζωτική ανάγκη της ‘διασκέδασης’ ενός άτεγκτου λογικού κόσμου».

Η σύνδεση της μυθικής με την επιστημονική σκέψη και η μελέτη του μύθου πέρασε από πολλές αναζητήσεις. Χαρακτηριστική είναι η θεωρία του Edward B. Tylor⁶, που υποστηρίζει την πλήρη αντίθεση της επιστημονικής με τη μυθική σκέψη, αναλύοντας, παράλληλα, τη θεωρία του «ανιμισμού» (animism), στην οποία βασίζει την ανάλυση της μυθολογίας και άλλων πολιτισμικών εκφάνσεων της ζωής. Με μια διαφορετική οπτική αναλύει τους μύθους ο Lucien Lévy Bruhl⁷ καθώς θεωρεί πως μυθική και επιστημονική σκέψη ταυτίζονται, υπερτονίζοντας τη μυθική σκέψη των πρωτόγονων λαών, στους οποίους αναγνωρίζει ορθολογικά στοιχεία.

Μελετώντας τους δύο παραπάνω ανθρωπολόγους, ο Ernst Cassirer⁸ (1955: 37) καταλήγει πως οι θεωρίες τους αναλύουν από άλλη οπτική το ίδιο ζήτημα, τονίζοντας πως η λογική της κοινωνίας έπρεπε να περάσει πρώτα από τη μυθική φάση. Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η Mary Midgley⁹, αναδεικνύοντας τη σημασία του μύθου στο παρόν. Περιγράφει τους μύθους ως «δίκτυα ισχυρών συμβόλων που προτείνουν συγκεκριμένους

---

⁵ Μερακλής, ό.π. (σημ. 4), σσ. 204-205.

⁶ Edward B. Tylor, *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*, vol. 1, London 1871.

⁷ Lucien Lévy Bruhl, *La Mythologie primitive, Le monde mythique des Australien et des Papous*, Paris 1935.

⁸ Στο βιβλίο του αναλύει, επίσης, μια ασυνείδητη δομή («γραμματική») εμπειριών, πέρα από τη λογική και τους γνωστούς κανόνες. Σε αυτά τα αρχαϊκά στοιχεία αναγνωρίζει δυναμική, η οποία διαπερνά και στο μύθο. Ernst Cassirer, *Language and myth*, translation: Susanne K. Langer, NY 1953.

⁹ Mary Midgley, *The myths we live*, NY 2017 (1919), p. 1.

τρόπους ερμηνείας του κόσμου», συνδέοντάς τους με την πραγματικότητα και τη νοηματοδότηση του παρόντος. Συμβολισμούς διακρίνει και ο Jack Goody¹⁰, όχι όμως κρυπτογραφημένους, αλλά κοινώς κατανοητούς. Το απόκρυφο σημείο των μύθων αποδίδεται στην προφορικότητα της διάδοσής τους ενώ τονίζει το γεγονός ότι είναι ιδιαίτερα διαδεδομένοι, χαρακτηρίζοντάς τους «πολιτισμικό παραλήρημα» ('cultural delirium').

Δομικός ερευνητής των μύθων υπήρξε ο Claude Levi-Strauss¹¹, που αναλύει τον μύθο ως γλώσσα¹², μεταφέροντας τους κανόνες της γλωσσολογίας στην ανθρωπολογία. Υποστηρίζει πως ο μύθος είναι μια «παγκόσμια δομή σκέψης», απορρίπτοντας τη φανταστική του βάση. Δεν αναζητά τις απαρχές του μύθου, αλλά τις επιρροές που ασκεί στην κοινωνία του παρόντος και στην αλληλεπίδραση με τη φύση. Επισημαίνει πως η σωστή «ανάγνωση» του μύθου ακολουθεί την αλληλουχία των γεγονότων, αλλά πρέπει να υπάρξει κατανόηση του συνόλου των νοημάτων, προκειμένου να συλλάβει κανείς τη βασική σημασία του μύθου¹³.

Μια ιδιαίτερη θεωρία ανέπτυξε ο Joseph John Campbell¹⁴, αυτή του «ενός μύθου», σύμφωνα με την οποία όλες οι μυθικές ιστορίες βασίζονται σε μία (η οποία δέχθηκε

---

¹⁰ Jack Goody, *Myth, ritual and the oral*, Cambridge 2010, pp. 7-8.

¹¹ Claude Levi Strauss, *Μύθος και νόημα*, Αθήνα 1986. Claude Levi Strauss, *Μυθολογικά: από το μέλι στη στάχτη*, Αθήνα 2002.

¹² Ο Ηλίας Κ. Πετρόπουλος σημειώνει πως ο μύθος, καθώς «μεθερμηνεύεται» ως «λόγος», είναι όντως και μια μορφή γλώσσας, μιας σύντομης ιστορίας δηλαδή: Ηλίας Κ. Πετρόπουλος, *Όμηρος και Ανατολή στο σταυροδρόμι του Αιγαίου. Ιστορία, Αρχαιολογία, Μυθολογία*, Αθήνα 2018, σσ. 33-34.

¹³ Claude Levi Strauss, *Μύθος και νόημα*, Αθήνα 1986, σ. 98.

¹⁴ Joseph John Campbell, *The Masks of God: Primitive Mythology*, London 1960.

μετέπειτα έντονη κριτική). Εξέτασε το μύθο σε συνάρτηση με τη μεταφυσική αλλά και την κοινωνιολογική του διάσταση και συνέγραψε φανταστικούς «φιλοσοφικούς» διαλόγους, με τους οποίους απαντά σε ερωτήματα σχετικά με το μύθο.

Την πίστη στο μύθο, πέρα από τη λογική, πραγματεύεται σε σχετικό του βιβλίο ο Bronislaw Malinowski¹⁵, όπου εξηγεί ότι ο μύθος βασίζεται σε ένα παρελθοντικό ιδανικό, το οποίο «πειθεί», χωρίς την παρέμβαση της διανόησης και ρέπει προς διατήρηση. Άλλωστε αυτή η άποψη συνάδει και με τη γενικότερη θεωρία του, αυτή του λειτουργισμού, που συνδέει τα στοιχεία κάθε κοινωνίας μεταξύ τους, με στόχο το σχηματισμό ενός εξισορροπημένου συστήματος.

Πέρα από τις ειδικές θεωρίες, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συγκριτική μυθολογία, η οποία έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές. Ο Max Müller¹⁶ στη συγκριτική μυθολογία του, αναζητά τις απαρχές των μύθων στην εξήγηση των φυσικών φαινομένων, τα οποία συνδέονται άμεσα με τους μύθους των ανθρώπων. Την ίδια εποχή (1887) ο Andrew Lang αποτυπώνει τις σκέψεις του για ορισμένες κοσμοθεωρίες, τις διαφορές μεταξύ μυθολογίας και θρησκείας, αναζητώντας μύθους από όλο τον κόσμο, με αποτέλεσμα το έργο του να θεωρείται μετέπειτα ένας πρώιμος οδηγός της συγκριτικής μυθολογίας¹⁷. Η συγκριτική μυθολογία απασχόλησε έκτοτε πολλούς μελετητές, σε διατοπικό και διεθνές επίπεδο¹⁸. Ο μύθος έγινε αντικείμενο μελέτης και άλλων

---

¹⁵ Bronislaw Malinowski, *Myth in Primitive Psychology*, Indiana 1971 (1926), p. 87.

¹⁶ Max Müller. *Comparative mythology. An essay*, London 1977 (1880).

¹⁷ Andrew Lang, *Myth, ritual and religion*, New York 2013 (1887).

¹⁸ Ενδεικτικά: M. Grant, *Myths of the Greeks and Romans*, New York, 1962, G. Kirk, *Myth. Its Meaning and Functions in Ancient and Other Cultures*. Berkeley 1970, Y. Bonnefoy, *Greek and Egyptian*

επιστημών (πέραν της αρχαιολογίας και της ιστορίας), όπως της σημειωτικής. Από τον Ferdinand de Saussure¹⁹ και τον Charles Peirce²⁰, μέχρι τον Umberto Eco²¹ και τον Vladimir Propp²² ασχολήθηκαν (και) με τους μύθους, εδραιώνοντας τη σημειωτική επιστήμη²³.

Με την ερμηνεία των μύθων ασχολήθηκαν και πολλοί Έλληνες επιστήμονες, κυρίως από πλευράς περιεχομένου και αιγιματισμού. Ο Νικόλαος Πολίτης²⁴ στο διεξοδικό πρόλογο του δίτομου έργου του *Νεοελληνική Μυθολογία*, αντικρούει τη θεωρία του Φαλμεράιερ (περί μη εθνολογικής συνέχειας), προτάσσοντας ορισμένα στοιχεία των

Mythologies. Chicago 1993, M. Jordan, *Myths of the World. A Thematic Encyclopedia*, London 1993, J. Bierlein, *Parallel Myths*. New York 1994, C. Penglase, *Greek Myths and Mesopotamia*, London 1994, D. Rosenberg, *Folklore, Myths, and Legends: A World Perspective*, Lincolnwood 1997, H. Brumble, *Classical Myths and Legends in the Middle Ages and Renaissance: A Dictionary of Allegorical Meanings*, London 1998, A. Cameron, *Greek Mythography in the Roman World*, Oxford 2004. Ας σημειωθεί, όμως, ότι η παρούσα μελέτη δεν αφορά τη συγκριτική μυθολογία, καθώς δε συγκρίνεται ο ίδιος μύθος σε διαφορετικές τοπικές κοινωνίες, αλλά ο ίδιος μύθος, στον ίδιο τόπο, από διαφορετικούς πληθυσμούς.

¹⁹ Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*. Paris 1971 (1916).

²⁰ Charles S. Peirce, *Collected Papers of Charles Sanders Peirce. 1-6 vols. Ed. Charles Hartshorne and Paul Weiss*. Cambridge, Massachusetts and London 1931.

²¹ Umberto Eco, *A Theory of Semiotics*. Bloomington and London 1976.

²² Vladimir Propp, *Morphology of the Folktale. 2nd revised ed.*, trans. Laurence Scott, Texas 1968 (1928).

²³ Έχουν διατυπωθεί πολλές σημειωτικές προσεγγίσεις του μύθου. Για παράδειγμα ο J.J. Lizka διατυπώνει την άποψη πως ο μύθος μετατοπίζει τους κανόνες και τις αξίες «που επιβάλουν την τάξη στον πολιτισμό» (James J. Liszka, *The Semiotic of Myth. A Critical Study of the Symbol*, Indiana 1989, p. 215). Ωστόσο, στην παρούσα μελέτη δε θα γίνει σημειωτική προσέγγιση του μύθου.

²⁴ Νικόλαος Δ. Πολίτης, *Νεοελληνική Μυθολογία*, τ. 1-2, Αθήνα 1979 (1871).

μύθων που συναντώνται σε νεοελληνικές δοξασίες, τραγούδια, παροιμίες και παραδόσεις. Ο Μιχάλης Γ. Μερρακλής²⁵ αναλύει την πολλαπλή ζωή του μύθου, διακρίνοντας το μυθικό υλικό από το μυθολογικό υλικό, καθώς η μυθολογία μελετά το μύθο δευτερογενώς. Επισημαίνει πως «ο περιπετειώδης βίος του μύθου συνίσταται και στο σύμμεικτο πλήθος των ερμηνειών του», ως μια αντανάκλαση των αντιθέσεών του και στο «ψέμα» που αναζητά την αλήθεια, ως συμβολική σημασία²⁶. Ο Ευάγγελος Αυδίκος, που ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τις λαϊκές μυθολογίες²⁷, τονίζει πως ο μύθος «παραπέμπει σε κάθε παραδοσιακή ιστορία» και δεν υπάρχει επινόησή του, αλλά αποτελεί βίωμα. Για τον Βάλτερ Πούχγερ²⁸ την επιβίωση του μύθου πρέπει να αναζητήσουμε στην προφορική παράδοση, αλλά «και στην γραπτή παράδοση του Βυζαντίου και του δυτικού Ουμανισμού και σε διάλογο με τις λογοτεχνικές ‘χρήσεις’ της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας στη μεσαιωνική γραμματολογία και στις εθνικές λογοτεχνίες των μεταμεσαιωνικών χρόνων».

Ως ένα «εύπλαστο και ευέλικτο είδος λαϊκής λογοτεχνίας, που «κινείται με μεγάλη άνεση αλλά και αποτελεσματικότητα ανάμεσα στη λαϊκή και στην υψηλή λογοτεχνία» χαρακτηρίζει το μύθο ο Γεώργιος Κατσαδώρας²⁹. Άλλωστε, πέρα από την αναζήτηση

---

²⁵ Μερρακλής, ό.π. (σημ. 4), σσ. 192-193.

²⁶ Μιχάλης Γ. Μερρακλής, *Εντράπεζες διηγήσεις*, Αθήνα 1980, σ. 56.

²⁷ Ευάγγελος Αυδίκος, *Προφορική ιστορία και λαϊκές μυθολογίες*, Αθήνα 2017, σ. 21.

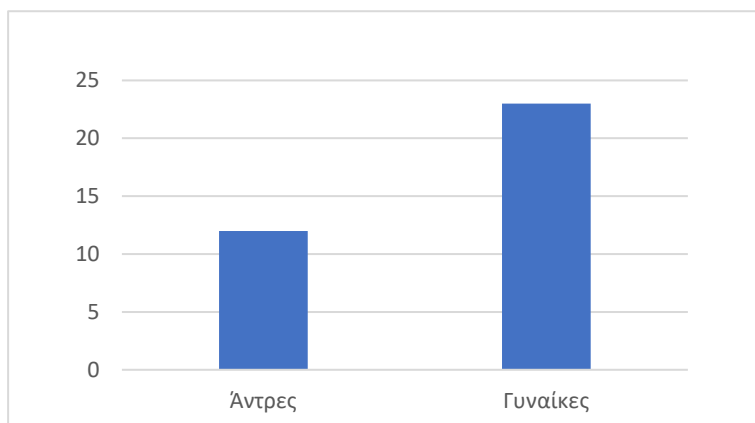
²⁸ Βάλτερ Πούχγερ, *Μυθολογικά και άλλα θέματα*, Αθήνα 2012, σ. 41.

²⁹ Ο Γ. Κατσαδώρας αναφέρεται ειδικά, στη συνέχεια, στους μύθους των ζώων, στην παραδοσιακή και σύγχρονη μορφή τους (από τον Αίσωπο μέχρι τον Αρκά). Γεώργιος Κατσαδώρας, *Αισώπειοι μύθοι*.

Πρόσληψη και μετάπλαση στη λαϊκή και λόγια παράδοση, Αθήνα 2019, σ.143.

νοηματοδοτήσεων του παρελθόντος στο παρόν³⁰, το ηθικό δίδαγμα είναι ένα από τα ζητούμενα της αφήγησης του μύθου, οπότε πρέπει να είναι προσαρμόζεται σε κάθε εποχή και σε κάθε ακροατή-χαρακτήρα.

Πέρα από τα δομικά στοιχεία των μύθων και τη λογοτεχνική διάσταση που ενίοτε λαμβάνουν, η παρούσα μελέτη εντάσσεται στο πεδίο της Κοινωνικής Λαογραφίας, ως ένα σύγχρονο λαογραφικό θέμα που μελετά «σύνολα ανθρώπων [...] τους οποίους ενώνουν κοινές αξίες, πρότυπα, σύμβολα, τρόπος ζωής»³¹. Η έρευνα επικεντρώνεται στην προφορική παράδοση που αντικατοπτρίζει τις πεποιθήσεις των λαών για τον εκάστοτε μύθο και όχι στην ουσία και την ανάλυση του μύθου. Η βασική μέθοδος της έρευνας είναι η επιτόπια έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση, μία από τις βασικότερες μεθόδους ποιοτικής έρευνας καθώς «ο καθημερινός, αυθόρμητος λόγος των ανθρώπων έχει πολύ μεγάλη σημασία³²». Οι συνεντεύξεις αποτέλεσαν το βασικό υλικό δόμησης

1. Φύλο ταξιδιωτών

³⁰ Παναγιώτα Αντωνίου, «Το Αρμενικό όραμα της επιστροφής: μνήμη προσανατολισμένη στο μέλλον», στο: *Διαδρομές και τόποι μνήμης. Ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*, Ρ. Μπενβενίστε & Θ. Παραδέλλης (επιμ.), Αθήνα 1999, σ. 115.

³¹ Άννα Λυδάκη, *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας*, Αθήνα 2012, σ. 125.

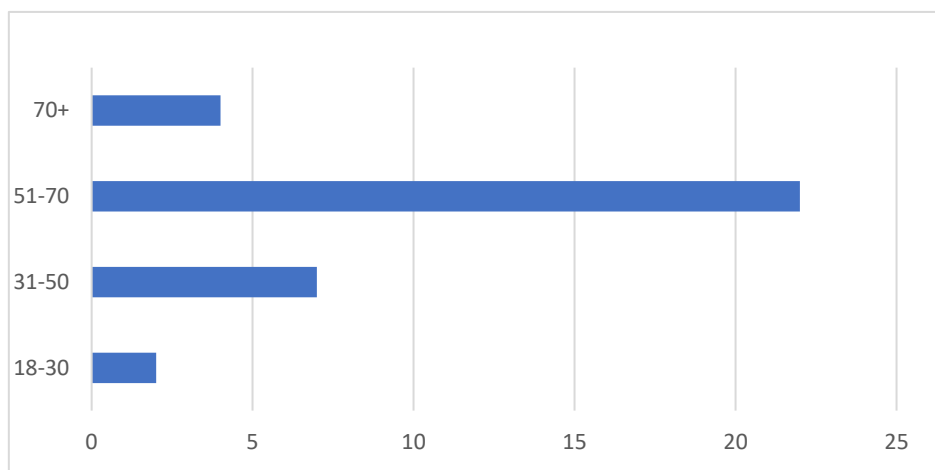
³² Λυδάκη, ό.π. (σημ. 31), σ. 256.

της έρευνάς μου. Στο πρώτο ερευνητικό ταξίδι πραγματοποίησα 35 συνεντεύξεις Ελλήνων ταξιδιωτών στον Πόντο. Οι 12 ήταν άντρες και οι 23 γυναίκες, δύο ηλικίας 18-30 ετών, επτά ηλικίας 31-50, 22 ηλικίας 51-70 και τέσσερις άνω των 70 ετών. Από το σύνολο των ταξιδιωτών 23 ήταν ποντιακής καταγωγής ενώ οι 12 μη ποντιακής (βλ. τους Πίνακες 1, 2 και 3 για το φύλο, την καταγωγή και τις ηλικίες των ταξιδιωτών). Η συμμετοχική παρατήρηση, κατά τη διάρκεια των ταξιδιών, ακολουθώντας τους ταξιδιώτες στις επισκέψεις σε μνημεία, στους ιδιαίτερους τόπους καταγωγής τους, στην αγορά, στις ενδιάμεσες διαδρομές και στα γεύματα, απέβη καθοριστική για την καταγραφή και κατανόηση των βιωμάτων της γενικότερης ταξιδιωτικής εμπειρίας³³.

2. Καταγωγή ταξιδιωτών

3. Ηλικίες ταξιδιωτών

³³ Μυροφόρα Ε. Ευσταθιάδου, *Ταξιδεύοντας στον Πόντο. Τουρισμός της νοσταλγίας*, Αθήνα 2018, σ. 138.

Έχοντας υπόψη ότι οι εκάστοτε αφηγήσεις συμπληρώνουν την ιστορική ανάλυση και το γεγονός ότι η εξιστόρηση «κινείται στα όρια μεταξύ γεγονότων και μυθοπλασίας, αλήθειας και ψεύδους, συνειρμικής και αιτιακής λογικής»³⁴, λαμβάνεται ως δεδομένο ότι στις συνεντεύξεις εκμαιεύεται η μνήμη του βιώματος και όχι το βίωμα καθαυτό³⁵.

Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε στον σημερινό Πόντο, μια πολιτισμική περιοχή που έχει ελάχιστα ερευνηθεί σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Η πρόσληψη του «άλλου», στις σχέσεις των δύο λαών, καθώς και ζητήματα μνήμης και ταυτότητας δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς υπό το πρίσμα της επιστήμης της λαογραφίας, παρόλο που υπάρχουν κοινά πεδία έρευνας και η συγκριτική μελέτη θα μπορούσε να αποδειχθεί ουσιώδης.

Στα ερευνητικά ερωτήματα ανιχνεύονται «οι τόποι των μύθων» που αναζητούν οι Έλληνες ταξιδιώτες στον Πόντο³⁶. Παράλληλα, η ανάκληση στη μνήμη σημαντικών υπαρκτών προσώπων, όπως ο Διογένης ο Σινωπεύς και ο Στράβων ο Αμασειεύς, λαμβάνουν «μυθικές», σχεδόν, διαστάσεις. Οι ταξιδιώτες γνωρίζουν τα πρόσωπα αυτά από τις ρήσεις και τα έργα τους, ενώ η σημερινή κοινωνία του Πόντου έχει μια γενικότερη αντίληψη περί της καταγωγής τους, ενσωματώνοντας τον απόηχό τους στην τοπική ιστορία.

---

³⁴ Χαράλαμπος Μπαμπούνης, *Ιστορική αφήγηση και πηγές*, Αθήνα, 2013, σσ. 51-53.

³⁵ Ρέα Κακάμπουρα, «Ανιχνεύοντας το νόημα της παράδοσης μέσα από προσωπικές αφηγήσεις», στο: *Ελληνική Λαογραφία, ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικές*, Μανόλης Γ. Βαρβούνης, Μανόλης Γ. Σέργης (διεύθυνση), τ.Α΄, Αθήνα 2012, σσ. 526-544.

³⁶ Οι τόποι των μύθων εξετάζονται εδώ σύμφωνα με την προφορική παράδοση και την επιβίωση του εκάστοτε μύθου στον τόπο και όχι σύμφωνα με αρχαιολογικά ευρήματα, μελέτη που έχει πραγματοποιήσει διεξοδικά ο Ηλίας Κ. Πετρόπουλος, ό.π. (σημ.12).

Ερευνάται ακόμη η πρόσληψη του μύθου από τους ντόπιους κατοίκους του Πόντου. Τι γνωρίζουν για το μύθο; Από που άντλησαν τις πληροφορίες; Νιώθουν την πολιτισμική συνέχεια του μύθου στον τόπο; Πως αποτυπώνεται στην καθημερινή ζωή ο μύθος; Πως αξιοποιείται τουριστικά; Τι αναζητούν από τους ίδιους οι επισκέπτες του Πόντου; Υπάρχουν διαφοροποιήσεις ή και άλλες παραλλαγές του εκάστοτε μύθου από αυτές που γνωρίζουν οι Έλληνες επισκέπτες;

Η παρούσα μελέτη παραθέτει ορισμένα μόνο στοιχεία για την πρόσληψη του μύθου από Έλληνες ταξιδιώτες στον Πόντο, καθώς η έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη. Κατά τη διάρκεια του πρώτου ερευνητικού ταξιδιού (Αύγουστος 2019), στο ερώτημα «ποιος είναι, κατά την άποψή σου, ο βασικός μύθος που σχετίζεται με τον Πόντο;» από τους 35 ταξιδιώτες, οι 26 απάντησαν: «η Αργοναυτική εκστρατεία». Οι πέντε (όλες γυναίκες) το μύθο των Αμαζόνων και οι υπόλοιποι τέσσερις, λοιπούς μύθους. Όμως, υπήρξε μια τάση ολιστικής αντιμετώπισης των σχετιζόμενων με τον Πόντο μύθων, ως μια ενιαία συνέχεια της ιστορίας του τόπου, καθώς οι μύθοι δεν ήταν ο κύριος λόγος επίσκεψης στον τόπο³⁷. «Ο Πόντος είναι ο τόπος των μύθων», ήταν μια απάντηση-μοτίβο και αυτή η μυθική διάσταση που προσέδιδαν στον τόπο, τους οδηγούσε στην αναζήτηση ορισμένων στοιχείων που σχετίζονται με μύθους. Η συνολική αποτύπωση των μύθων στις αφηγήσεις

---

³⁷ Ο Μ. Γ. Βαρβούνης συνδέει την επισκεψιμότητα ενός προορισμού πρωτίστως με τη φυσική ομορφιά και δευτερευόντως με το μνημειακό πολιτισμό και δεν παραλείπει να τονίσει τη σημασία του λαϊκού πολιτισμού στην τουριστική αξιοποίηση του τόπου, Μανόλης Γ. Βαρβούνης, *Ελληνικός λαϊκός πολιτισμός και τουρισμός*, Αθήνα 2013, 12-15.

των ταξιδιωτών φαίνεται στα παρακάτω ενδεικτικά αποσπάσματα, όπως επίσης και η σύνδεση των μύθων με τη διδασκαλία και την παιδική ηλικία³⁸:

Γ.Γ. Όλοι οι μύθοι έχουν ενδιαφέρον. Στα μαθήματα της ποντιακής διαλέκτου πάντα κάνουμε αναφορά στους μύθους. Διαισθάνομαι ότι ήταν κοινοί οι μύθοι στην Ελλάδα και στον Πόντο. Οι μύθοι είναι η βάση και της θρησκείας μας.

Ε.Π. Όλοι οι μύθοι, όλα αυτά μαζί με τον Όμηρο είναι εδώ.

Ε.Τ. Οι μύθοι είναι γνωστοί σε όλους γιατί διδάσκονται σαν παραμύθι.

Ι.Ι. Στο σύλλογο τα μικρά παιδιά γνωρίζουν καλύτερα τον μύθο [ενν. των Αργοναυτών] από ότι οι μεγάλοι.

Σ.Π. Διαβάζοντας αρχαία ελληνικά κείμενα αποκτάς μια γενικότερη άποψη για τον μύθο στον Πόντο.

Ορισμένοι ταξιδιώτες ταυτοποίησαν ορισμένες μύθους με αφορμή το ταξίδι κι άλλοι έψαχναν «ευρήματα» ή και άλλα στοιχεία του τόπου, για να αιτιολογήσουν την ύπαρξη μύθων στον Πόντο:

Α.Μ. Δεν είχα συνδέσει τους μύθους με τον Πόντο μέχρι να έρθω εδώ.

Σ.Π. Είναι πολύ λίγα τα ευρήματα... Αυτά που είδα μαρτυρούν ότι αυτή ήταν η πραγματική ιστορία του τόπου.

---

³⁸ Όλα τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις των ταξιδιωτών παρατίθενται με τα αρχικά των ονομάτων τους.

Σ.Σ. Είναι τόσο μακριά ο Πόντος που για να δικαιολογήσεις την ύπαρξη εκεί Ελλήνων, συνδέεις τον τόπο με το μύθο.

Λ.Κ. Μου έκανε εντύπωση ότι πολλοί συνταξιδιώτες συνέδεσαν τώρα τις ρήσεις του Διογένη με τον τόπο: «μα καλά, εδώ το είπε αυτό;», άκουσα να λένε.

Σε άλλες συνεντεύξεις, κυριάρχησε η ερμηνεία των μύθων και οι λόγοι ταύτισης με συγκεκριμένους μύθους. Το φύλο, τα ακούσματα της παιδικής ηλικίας και η περαιτέρω έρευνα ερμηνεύουν την εκάστοτε επιλογή:

Ε. Ε. Όλα αυτά που αποτυπώνονται στο χαρτί δεν είναι μυθοπλασία. Κάποια πράγματα οπτικοακουστικά αυτόν που γράφει, τον επηρεάζουν. Το χρυσόμαλλο δέρας, για παράδειγμα, ευσταθεί και έχω διαβάσει πολλά σχετικά με αυτό. Το δέρμα του προβάτου κατακρατεί ένα μέταλλο που γυάλιζε. Σήμερα, με την επιστήμη που έχει προχωρήσει ίσως μπορούμε να το αποδείξουμε. Υπάρχουν βάσεις και στοιχεία. Το δέρας στο ποτάμι ξέρω ότι υπάρχει και σήμερα και μαζεύουν ψήγματα χρυσού στα ποτάμια.

Ε.Κ. Σαν γυναίκα με συγκινούν οι Αμαζόνες, ο μύθος έχει μέσα έναν γυναικείο ηρωισμό που δεν είναι εμφανής στην ιστορία του γυναικείου φύλου.

Α.Κ. Οι Αμαζόνες για εκείνη την εποχή ήταν πρωτοπόρες.

Γ.Γ. Ο Φρίξος και η Έλλη μου θυμίζουν τη νηπιακή μου ηλικία, είναι ο πρώτος μύθος που έχω ακούσει.

Η πολιτισμική συνέχεια, την οποία ανέδειξε ο Νικόλαος Πολίτης και άλλοι λαογράφοι, ανιχνεύεται στις αφηγήσεις ορισμένων ταξιδιωτών, οι οποίοι θεωρούν πως η σημερινή γενιά και οι ίδιοι είναι συνέχεια μιας πολιτισμικής, προφορικής παράδοσης. Ο

Μ.Γ. Βαρβούνης παρατηρεί πως ο τουρίστας «αντιλαμβάνεται αμέσως και με εποπτικό τρόπο την ‘αδιάσπαστη συνέχεια’ του ελληνικού πολιτισμού ανά τους αιώνες»³⁹:

Δ.Π. *Οι μύθοι περνούν στην ιστορία μου κι η ιστορία μου σ’ εμένα. Άρα μέσα στο μύθο είμαι κι εγώ!*

Ε.Π. *Υπάρχει συνέχεια του μύθου, εγώ είμαι η συνέχεια και τα παιδιά μου!*

Καθώς η έρευνα με τους Έλληνες ταξιδιώτες βρίσκεται σε εξέλιξη, οι ντόπιοι κάτοικοι του Πόντου αφομοιώνουν στοιχεία του μύθου με διαφορετικό τρόπο και η συμβολοποίηση του μύθου περνά άμεσα στην καθημερινότητά τους⁴⁰. Στην παρούσα μελέτη παρατίθενται στοιχεία για δύο μύθους: της Αργοναυτικής εκστρατείας, με συνδεδειγμένο τόπο αναφοράς το ακρωτήριο όπου φέρεται ότι άραξε η Αργώ και των Αμαζόνων, γύρω από τη Θεμισκυρα και την ευρύτερη περιοχή της Σαμψούντας. Τέλος, μελετάται η διάσταση που λαμβάνουν σήμερα στον Πόντο δυο ιστορικά πρόσωπα: ο

---

³⁹ Βαρβούνης, ό.π. (σημ. 37), σ. 30.

⁴⁰ Οι μελέτες για τους μύθους στην περιοχή σπανίζουν. Ξεχωρίζει η έκδοση του ερευνητή İlyas Karagöz, ο οποίος, διαβάζοντας με λεξικό ελληνικά κυρίως βιβλία, κατέγραψε και εξέδωσε όλους τους γνωστούς μύθους που σχετίζονται με τον Πόντο. Η καταγραφή αυτή, ωστόσο, δεν αποδίδει την τουρκική παραλλαγή μύθων, αλλά την ελληνική: İlyas Karagöz, *Mitolojide Doğu Karadeniz*, Trabzon 2007. Μυθολογικά στοιχεία αξιοποιούν και τουρκικές διαφημιστικές εταιρείες, προκειμένου να προβάλλουν στοιχεία όπως η δύναμη και η αθανασία. Μια ενδιαφέρουσα σημειωτική προσέγγιση τουρκικών διαφημίσεων, που εμπεριέχουν στοιχεία ελληνικής μυθολογίας, βρίσκουμε σε σχετικό άρθρο: Mustafa Özer Özkantar, «Türk Reklamlarında Mitolojik Esintiler: Vestel ve Casper Reklamlarının Yunan Mitolojisi Bağlamında Göstergibilimsel Analizi», *Global Media Journal TR Edition* 9, 18 (2019) 228-254.

Στράβων και ο Διογένης. Όλα τα παραπάνω στοιχεία δίνουν μια ξεχωριστή διάσταση στην τοπική κοινωνία και στον τουρισμό.⁴¹

Ο μύθος που δεσπόζει στην περιοχή Κοτυώρων είναι της Αργοναυτικής εκστρατείας ή αλλιώς, του «Ιάσονα με την Αργώ του». Κοντά στην πόλη Perşembe, υπάρχει το ακρωτήριο όπου λέγεται ότι άραξε η Αργώ (εικόνες 4,5). Το ακρωτήριο αυτό ονομάζεται Yason burnu, η εκκλησία που διασώζεται εκεί Yason kilisesi (κατά τους Έλληνες επισκέπτες Άγιος Νικόλαος ή σε προφορικές μαρτυρίες σώζεται και η ονομασία «τη Γιάσονος η Παναΐα»), και ο μύθος ονομάζεται Yason efsanesi, Argonot efsanesi, Altın post efsanesi⁴². Η ιστοσελίδα του Νομού Κοτυώρων (T.C. Ordu Valiliği)⁴³, πληροφορεί τον επισκέπτη ότι το ακρωτήριο είναι αρχαιολογικός χώρος και η εκκλησία του 1869 (η μοναδική εκκλησία σε χερσόνησο της Μαύρης Θάλασσας). Συνεχίζει δίνοντας πληροφορίες σχετικά με το χώρο στάθμευσης και πικ νικ, που υπάρχει παράπλευρα, παραθέτοντας πλήθος φωτογραφιών. Σημειώνουμε ότι στην ιστοσελίδα βρίσκει κανείς και άλλες, λαογραφικού ενδιαφέροντος, πληροφορίες, όπως παροιμίες, αινίγματα, παραδόσεις για τη γέννηση και ο θάνατο, παραδόσεις περί περιτομής κ.ά.

Άλλες ιστοσελίδες τουρισμού⁴⁴ μιλούν για τον «καπετάνιο Ιάσονα» και το μύθο που συμβολίζει τον πλούτο και την εξουσία. Ο Δήμαρχος της περιοχής Mustafa Tandoğan,

---

⁴¹ Μια από τις κύριες πηγές για τον τουρισμό της Τουρκίας είναι η ιστορία και η αρχαιολογία, όπως τονίζει ο Cahit Beğenç, *Anadolu Mitolojisi*, Istanbul 1974, p. 3.

⁴² Karagöz, ό.π. (σημ. 40), σσ. 39-46.

⁴³ ordu.gov.tr/ordunun-tarihcesi (ημερ. ανάκτησης: 13/11/2019).

⁴⁴ https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/orduda-yason-burnu-yarimadasinda-altin-post-turizmi,gJ3AlltUdUOBKe5Pv_xW8w (ημερ. ανάκτησης: 15/11/2019).

αναγνωρίζοντας την ιστορική αξία της περιοχής, σε σχετικό δημοσίευμα⁴⁵ αναφέρεται στο γεγονός ότι η χερσόνησος προσελκύει ιδιαίτερα τους Έλληνες τουρίστες, οι οποίοι (το σύνολο των τουριστών, όχι μόνο των Ελλήνων) ανέρχονται σε 200.000 ετησίως, ότι υπάρχει πρόθεση κατασκευής της Αργούς, ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και γενικότερα ανάπτυξης της περιοχής, μέσα στο πλαίσιο της οποίας ολοκληρώθηκε και η αναστήλωση της εκκλησίας, που λίγα χρόνια ήταν χωρίς τρούλο.

4. Η σήμανση στο δρόμο που οδηγεί στο Ιασόνειο Ακρωτήριο

Η μυθολογία, όμως, δεν αφήνει ανεπηρέαστους τους ανθρώπους του τόπου. Μέρος της πολιτισμικής τους ταυτότητας διαμορφώνεται από τον μύθο. Κάτοικος της περιοχής (Υ.Α.) αναφέρει πως ο Ιάσοντας ήταν ένας «Yunanlı-ής» (Έλληνας), που πήγαινε προς την Κολχίδα, αλλά πέρασε από το μέρος εκείνο. Τον περιγράφει ως ικανό καπετάνιο και θεωρεί πως στην περιοχή υπάρχουν καλοί καπετάνιοι, λόγω της διέλευσης του Ιάσωνα,

---

⁴⁵ <https://www.haberler.com/altin-post-efsanesinin-yayildigi-yason-burnu-12874948-haberi/>,

<https://www.denizhaber.net/yason-burnuna-otel-yapilmasi-icin-calisma-baslatildi-haber-91849.htm>,

<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ordu/persembel/altin-post-efsanesinin-yayildigi-yason-burnu-6134502> (ημερ. ανάκτησης: 25/2/2020).

επιβεβαιώνοντας για άλλη μια φορά πως η τοπική ιστορία βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το περιεχόμενο της προφορικής ιστορίας⁴⁶.

5. Σύγχρονο μνημείο στο ακρωτήριο που αναπαριστά την Αργοναυτική εκστρατεία

Ο δεύτερος μύθος στην παρούσα μελέτη αναφέρεται στις Αμαζόνες⁴⁷. Στη σημερινή περιοχή του Πόντου είναι πολύ διαδεδομένος και ειδικά στον Δυτικό Πόντο καταλαμβάνει την πρώτη θέση στις προτιμήσεις και τις αφηγήσεις των ντόπιων κατοίκων. Την πατρότητα (ή μητρότητα) των Αμαζόνων διεκδικεί η πόλη Θέρμη-Terme, όπου εκβάλλει ο Θερμόδων ποταμός⁴⁸. Εκεί, βρίσκεται ένα άγαλμα Αμαζόνας που τοξεύει (εικόνα 6, 7). Τα σύγχρονα μνημεία, αδιαμφισβήτητα κατέχουν ξεχωριστή θέση στον

---

⁴⁶ Μπαμπούνης, ό.π. (σημ. 34), σ. 70.

⁴⁷ Μελέτιος, ό.π. (σημ. 1), σ. 191, Karagöz, ό.π. (σημ. 40), σσ. 51-56.

⁴⁸ Karagöz, ό.π. (σημ. 40), σσ. 93-97.

χώρο, καθώς είναι τα σταθερά «εμβληματικά» σημεία⁴⁹ που συμβολίζουν τη δυναμική του μύθου⁵⁰. Άλλωστε, ο πολιτισμικός τουρισμός συνδέεται άμεσα με τα μνημεία, καθώς ανιχνεύει τις τοποθεσίες και την ιστορία του τόπου⁵¹.

Στην κοντινή Σαμψούντα, κρίνοντας ο Μητροπολιτικός Δήμος πως ο μύθος σχετίζεται με την ευρύτερη περιοχή, κατασκεύασε ένα θεματικό πάρκο, το χωριό των Αμαζόνων, έναν χώρο 850.000 τ.μ. όπου έχουν στηθεί αγάλματα Αμαζόνων, 25 κέρινα ομοιώματα του Adil Çelik τοποθετημένα μέσα σε σπηλιές, γόνδολες, τελεφερίκ και «καφετέρια των Αμαζόνων», που συνδυάζει την πώληση τουριστικών προϊόντων (souvenirs κτλ.) με χώρους αναψυχής⁵².

6. Το άγαλμα Αμαζόνας δεσπόζει μπροστά σε τουριστικό μαγαζί κοντά στο Θερμόδοντα ποταμό

---

⁴⁹ Σχετικά με τα «εμβληματικά σημεία» ο Σταυρίδης παρατηρεί ότι αυτά παρουσιάζονται ως ο συμβολισμός ενός γεγονότος ή μιας κοινωνικής εμπειρίας: Σταύρος Σταυρίδης, *Η συμβολική σχέση με το χώρο. Πως οι κοινωνικές αξίες διαμορφώνουν και ερμηνεύουν τον χώρο*. Αθήνα 1990, σσ. 115-116.

⁵⁰ Σάββας Ε. Τσιλένης, «Πόλη και πολιτιστικός τουρισμός», *Σύγχρονα θέματα* 55 (2002) 114.

⁵¹ Σοφία Αυγερινού, «Πολιτιστικές τουριστικές διαδρομές, δρόμοι διαλόγου και ανάπτυξης», *Σύγχρονα θέματα* 55 (2002) 104-111.

⁵² <https://www.samsunharitasi.com/turizm/amazon-koyu/> (ημερ. ανάκτησης: 30/3/2020).

7. Μαγαζί εστίασης κοντά στο Θερμόδοντα ποταμό, που φέρει το όνομα των Αμαζόνων

Ανάμεσα σε όλα αυτά, δεσπόζει το κέρινο ομοίωμα της βασίλισσας Ιπολύτης, με την υποσημείωση, στη σχετική ιστοσελίδα, ότι η κοινωνία ήταν μητριαρχική και οι άντρες ήταν σκλάβοι, ένας συμβολισμός που δείχνει την πρόθεση των σχεδιαστών για τον σχετικό προσανατολισμό των επισκεπτών⁵³. Η επιρροή των μύθων και της ιστορίας στον τόπο, καθώς και της συλλογικής μνήμης που απορρέει από αυτήν, είναι έκδηλη⁵⁴. Στο σχετικό πλαίσιο κινούνται και οι δράσεις οργανώσεων της περιοχής που αναζητούν τη σύνδεση με το παρελθόν και περαιτέρω επιστημονικές μελέτες γύρω από τις Αμαζόνες. Συνθήματα όπως «Χάνοντας το παρελθόν, χάνεις και το μέλλον», «Είμαστε από τη Θέρμη, είμαστε Αμαζόνες», «Είναι ιστορική κληρονομιά οι Αμαζόνες» και

---

⁵³ Bellentani Federico & Mario Panico, «The meanings of monuments and memorials: toward a semiotic approach», *Punctum. International journal of semiotics* 2 (1), (2016) 28-46.

⁵⁴ Aldo Rossi, *The architecture of the city*, transl. D. Chirardo, J. Ockman, Cambridge, Massachusetts, London 1982, p. 112.

σχετικές αναφορές στις σημερινές ικανότητες των γυναικών στη ρίψη ακοντίου, στην ιππασία και στο DNA τους, κυριαρχούν και στο διαδίκτυο⁵⁵.

Όλα αυτά, επιβεβαιώνουν για άλλη μια φορά ότι ο σύγχρονος άνθρωπος έχει ανάγκη την αφήγηση και ότι ο μύθος είναι ένα ιδανικό αφηγηματικό είδος. Φυσικά, από όλες αυτές τις αφηγήσεις εκλείπει πλέον η τελετουργία του μύθου, αλλά προστίθεται συνήθως ένα παραμύθι, μια άλλη αφήγηση, ως πλαίσιο, που εξυπηρετεί την επικαιροποίηση και τη διαλεκτική σχέση με το παρόν. Είτε είναι διασκευή, είτε «λογική μυθοπλασία»⁵⁶, ο μύθος σχετίζεται με την αέναη τάση του ανθρώπου να συνδιαλεχθεί με το μη-πραγματικό

8. Το σύγχρονο άγαλμα του Στράβωνα στην Αμάσεια, απέναντι από τους λαξευτούς τάφους των Μιθριδατών βασιλέων του Πόντου.

---

⁵⁵ <https://www.gazetenizolsun.com/guncel/terme-amazonun-baskentidir-h3215.html> (ημερ. ανάκτησης: 20/12/2019).

⁵⁶ Τον όρο χρησιμοποιεί η Χριστιάνα Κωνσταντοπούλου, αναφερόμενη στη φιλοσοφική παράδοση: Χριστιάνα Κωνσταντοπούλου, *Μύθοι και σύμβολα. Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις και σύγχρονη κοινωνία*, Αθήνα 2016, σσ. 166-167.

και μη-υπαρκτό γεγονός. Η λαογραφία καταγράφει και τις διασκευές του μύθου, χωρίς να εξετάζει την ορθότητα, την εγκυρότητα ή την ιστορική αλήθεια που εμπεριέχουν, καθώς οι παραλλαγές γενικότερα, αποτελούν την ουσία της. Ορισμένες φορές μάλιστα, όπως υποστηρίζει ο Πολ Βέιν⁵⁷, «η μυθολογική παράδοση μεταβιβάζει αυθεντικό πυρήνα ο οποίος, κατά τη διάρκεια των αιώνων, είχε περιβληθεί με μύθους», οι οποίοι δημιουργούν παραλλαγές, υπερβολές και αμφισβητήσεις. Ούτως ή άλλως, «ο μύθος τοποθετείται ανάμεσα στην ιστορία και τη φήμη» υπενθυμίζει ο Γ. Κατσαδώρας⁵⁸ και η αλήθεια της λαογραφίας είναι η πίστη του λαού, ακόμη κι αν αυτή αντίκειται σε γνωστά γεγονότα και παραδοχές.

Η παρούσα μελέτη ολοκληρώνεται με την παρουσίαση δυο «δημοφιλών» ιστορικών προσώπων στο σημερινό Πόντο, του Στράβωνα και του Διογένη, που αγγίζουν τα όρια του μύθου⁵⁹. Ο Στράβων, δεσπόζει σε δύο αγάλματα, εμπροσθεν των λαξευτών τάφων των Μιθριδατών βασιλέων και κατά μήκος του ποταμού της Αμάσειας (Ιρις – Yeşilirmak), με έναν παγκόσμιο άτλαντα και μια υδρόγειο σφαίρα (εικόνα 8). Είναι ο Amasyalı Strabon, ο Αμασινός δηλαδή. Στην Τουρκία υπάρχει μεταφρασμένη η εργογραφία του και δημοφιλή περιοδικά έχουν αφιερώσει πολλές σελίδες για τις πηγές που παραθέτει.

---

⁵⁷ Πολ Βέιν, *Πίστευαν οι Έλληνες στους μύθους τους; Δοκίμιο σύνθετης φαντασίας*, Αθήνα 1993 (1983), σ. 35.

⁵⁸ Κατσαδώρας, ό.π. (σημ. 29), σ. 31.

⁵⁹ Για λόγους οικονομίας χώρου δε θα αναλυθούν εδώ άλλοι μύθοι και οι αναπαραστάσεις τους στον τόπο σήμερα. Ας σημειωθεί ότι υπάρχει και τουρκική βιβλιογραφία για τους μύθους στον Πόντο, που είναι εκτενής, λογοτεχνικά έργα, διαδικτυακές πηγές που αναφέρονται στους τοπικούς μύθους, πλούσιο υλικό των τοπικών κοινοτήτων και φωτογραφικό υλικό επαγγελματιών του τουρισμού.

Στην κοινωνία, ο Στράβων «δανείζει» το όνομά του σε ένα εστιατόριο που υπόσχεται «ταξίδι σε γεύσεις», στη σουίτα ενός κεντρικού ξενοδοχείου της πόλης και σε ποικιλία κρασιών (εικόνα 9). Ο Δήμος Αμασειάς διοργάνωσε το 2015 διαγωνισμό δημιουργίας παιδικών βιβλίων για τον Στράβωνα και πλήθος συμμετεχόντων σχεδίασαν τον γεωγράφο σε πολλαπλές εκδοχές, ενώ το ευρύ κοινό δε γνωρίζει διεξοδικά τη βιογραφία του Στράβωνα. Περιορίζεται σε γενικές αναφορές για την καταγωγή ενός γεωγράφου της αρχαιότητας.

9. Ποικιλία κρασιού με το όνομα "Strabon"

Σε αντίθεση με τον Στράβωνα, ο Διογένης στη Σινώπη είναι λαοφίλης. Το άγαλμά του καλωσορίζει τον επισκέπτη στην είσοδο της πόλης⁶⁰, κρατώντας το γνωστό φανάρι, ενώ σε πολλά άλλα σημεία της Σινώπης βρίσκουμε πιθάρια με έναν Διογένη μέσα σε περισυλλογή ή κρατώντας το φανάρι (εικόνα 10). Αναφορές για το Διογένη και τη φιλοσοφία του συναντάμε ακόμη και σε κείμενα του 19^{ου} αιώνα, όπως αυτό του περιηγητή P. M. Bijışkyan, ο οποίος κάνει αναφορά στην προσωπικότητά του, στην Κυνική φιλοσοφία και σε γνωστές ρήσεις του⁶¹.

10. Ένα από τα αγάλματα του Διογένη στη Σινώπη

---

⁶⁰ Το 2006 στήθηκε ένα μαρμάρινο άγαλμα του Διογένη στην είσοδο της Σινώπης. Το άγαλμα, μήκους περίπου έξι μέτρων, απεικονίζει το Διογένη με ένα φανάρι στο χέρι του και το σκυλί του και κατασκευάστηκε από 25μελή ομάδα, υπό την ηγεσία του Turan Baş, μέλους της σχολής του τμήματος Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Ondokuz Mayıs.

⁶¹ P. M. Bijışkyan, *Pontos Tarihi*, İstanbul 1969 (1819), σ. 69.

Από το 1869 έως το 1873 κυκλοφορούσε στην Κωνσταντινούπολη το σατιρικό περιοδικό *Διογένης*. Διεκόπη η κυκλοφορία του τρεις φορές λόγω της καυστικής του σάτιρας. Εκδότης του περιοδικού ήταν ο Θεόδωρος Κασαπίδης, λογότυπος ο Διογένης στο πιθάρι και η γλώσσα του περιοδικού η ελληνική, με άρθρα στη γαλλική και στα οθωμανικά. Άρθρα και γελοιογραφίες του περιοδικού αναπαράγονται και σήμερα, ενώ παράλληλα υπάρχει πλήθος γελοιογραφιών, στις εφημερίδες και στο διαδίκτυο με ρήσεις του Διογένη, είτε αυτούσιες, είτε προσαρμοζόμενες στη σημερινή εποχή (βλ. εικόνα 11, όπου Διογένης ψάχνει με το φανάρι μια «δημοκρατική χώρα»)⁶².

11. Γελοιογραφία με πρωταγωνιστή το Διογένη, προσαρμοσμένη σε σύγχρονα ζητήματα (πηγή: διαδίκτυο, σημ. 52)

⁶² Η συγκεκριμένη γελοιογραφία ανήκει στον İbrahim Özdamak.

www.ibrahimozdabak.com/2016/11/01/diyojen (ημερ. ανάκτησης: 28/12/2019). Η παραλλαγή και η προσαρμογή της ρήσης του Διογένη σε ζητήματα της σημερινής καθημερινότητας θυμίζει τη χρήση των αντι-παροιμιών, σε σχέση με τις αρχικές παροιμίες, όπως αναλύεται από τον Μηνά Αλ. Αλεξιάδη: Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *Έντοπα μέσα επικοινωνίας και λαϊκός πολιτισμός. Νεωτερικά λαογραφικά*, Αθήνα 2011, σσ. 83-124.

Το όνομα του Διογένη απαντάται και στην τουριστική βιομηχανία, με αγαματιδία του (souvenirs)⁶³ και ξενοδοχεία που φέρουν το όνομά του. Συνομιλώντας με κατοίκους της Σινώπης διαπιστώνει κανείς ότι πολλοί έχουν να καταθέσουν κάτι για το Διογένη. Ορισμένοι εξιστορούν ρήσεις του κι άλλοι ταυτίζουν το πιθάρι με βαρέλι, που περιείχε κρασί. Οι σημερινοί κάτοικοι της Σινώπης και οι αναρίθμητες ιστοσελίδες που κάνουν αναφορά στη φιλοσοφία του Διογένη συγκλίνουν στη δημιουργία μια κοινωνίας λιγότερο περιορισμένης, συγκριτικά με άλλες πόλεις του Πόντου⁶⁴. Ο καθηγητής Λογοτεχνίας (Τομέας Φιλοσοφίας) του Πανεπιστημίου του Erzurum, Alper Bilgehan Yardımcı, σε σχετικό του άρθρο⁶⁵ υποστηρίζει πως ο Διογένης είναι επίκαιρος και έχει θέση στην πολιτιστική κληρονομιά της σημερινής Σινώπης, καθώς η φιλοσοφική του παράδοση μπορεί να προσαρμοστεί στις σημερινές αξίες. Άλλωστε, η αντίληψη του «μύθου» στην Τουρκία επικεντρώνεται πλέον αυτούς που έχουν ελληνική προέλευση, με άξονες την ευαισθητοποίηση «για την πολιτιστική κληρονομιά και πολυμορφία»⁶⁶. Μέσα στις γενικότερες αναζητήσεις, ένας δάσκαλος (Ε. Κ.) αναφέρθηκε και στο σύνδρομο του

---

⁶³ Για τη νοηματοδότηση των βιομηχανοποιημένων αντικειμένων βλ. Ανδρομάχη Ι. Οικονόμου, *Υλικός πολιτισμός: θεωρία, μεθοδολογία, αξιοποίηση*, Αθήνα 2014, σσ. 64-68.

⁶⁴ Περιγραφικά και συμβουλευόμενη το ημερολόγιο έρευνας παρατηρώ πως οι σημερινοί Σινωπείς φιλοσοφούν στην καθημερινότητά τους, ορισμένοι πίνουν αλκοόλ και πολλές γυναίκες δεν έχουν κάλυμμα κεφαλής.

⁶⁵ Alper Bilgehan Yardımcı, «Sinoplu Filozof Diogenes (Diyojen) ve Etik Anlayışı», *Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop* (2008) 385-397.

⁶⁶ Adil Çelik, «Mitleri yeniden üretmek ya da uygulamalı Halkbilimi bağlamında Atsız'ın Romancılığı», *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5 (2017) 363.

Διογένη⁶⁷ (Diyojen sendromu), ένα ψυχικό νόσημα, που αφορά άτομα με ανεπαρκή αυτοπεποίθηση, διαταραχές συμπεριφοράς και αποδιοργάνωση.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε πως οι Έλληνες ταυτοποιούν την περιοχή και γνωρίζουν το μύθο, χωρίς όμως να τον εντάσσουν στην καθημερινότητά τους, καθώς αυτή δε σχετίζεται με τον τόπο «Πόντος». Οι αντιδράσεις τους συνοψίζονται σε συναισθήματα χαράς, ισχυρής αίσθησης της ιστορίας στον τόπο αλλά και αδιαφορίας, καθώς το βασικό ζητούμενο του ταξιδιού είναι ο προγονικός τόπος και όχι ο μύθος.

Οι σημερινοί κάτοικοι του Πόντου αναζητούν περαιτέρω στοιχεία για το μύθο, τον προσαρμόζουν και τον απλοποιούν, εντάσσοντάς τον σε καθημερινές πρακτικές. Το «παρόν» βρίσκει το μέσο να νοηματοδοτήσει το παρελθόν⁶⁸ και τα αντικείμενα του λαϊκού υλικού πολιτισμού που σχετίζονται με τους μύθους και προσελκύουν τουριστικά τον επισκέπτη, λειτουργούν και ως αναμνηστικά ενός ολόκληρου παρελθόντος, που συμβολικά το αναπαριστούν⁶⁹.

Για τους Έλληνες, ο μύθος αποτελεί κυρίως κειμενική θεώρηση και κεκτημένο δεδομένο μνήμης και κληρονομιάς, αλλά είναι απομακρυσμένος χρονικά, ενώ για τους σημερινούς κατοίκους του Πόντου αποτελεί μια ζώσα, παρούσα αφήγηση με την οποία αναζητούν στοιχεία σύνδεσης με το απώτερο παρελθόν. Ο μύθος είναι αγαπητός σε παιδιά και εφήβους στην Ελλάδα, ενώ στο σημερινό Πόντο αποτελεί αντικείμενο αναζητήσεων των ενηλίκων, καθώς αυτοί θα τον αξιοποιήσουν τουριστικά, κοινωνικά και πολιτισμικά. Μια ακόμη παρατήρηση, πέρα από το κεντρικό ζητούμενο της έρευνας,

---

⁶⁷ <https://eksisozluk.com/diyojen-sendromu--4559364> (ημερ. ανάκτησης: 4/12/2019).

⁶⁸ Αντωνίου, ό.π. (σημ. 30), σ. 115.

⁶⁹ Ευσταθιάδου, ό.π. (σημ. 33), σ. 337.

είναι ότι υφίστανται τοπικοί μύθοι που δεν είναι γνωστοί στους Έλληνες επισκέπτες, αλλά είναι ιδιαίτερα διαδεδομένοι στους ντόπιους κατοίκους.

Η διεθνική διάσταση του μύθου συναντάται, όπως ήταν αναμενόμενο από τις αρχικές υποθέσεις, με παραλλαγές και με πολλαπλές αναγνώσεις⁷⁰. Ο αντικατοπτρισμός της γοητείας που ασκούν τα μυθικά στοιχεία στον άνθρωπο αποτυπώνεται στο παρόν, στο πλαίσιο κυρίως της τουριστικής αξιοποίησης. Ωστόσο, στην περίπτωση της Σινώπης υπάρχουν ενδείξεις πως η φιλοσοφία του Διογένη δημιουργεί μια σύγχρονη «παραλλαγή ζωής» και αποτελεί έμπνευση σε ορισμένα στοιχεία της καθημερινότητάς τους. Τείνει να δημιουργηθεί ένα νέο λαογραφικό φαινόμενο, με έναυσμα το ιστορικό πρόσωπο του Διογένη. Με τον τρόπο αυτό, οι κάτοικοι της Σινώπης εξασφαλίζουν τη συμμετοχή στην τοπική πολιτισμική κληρονομιά, που δεν ταυτίζεται με την εθνική κληρονομιά, στην τέρψη της ίδιας της αφήγησης⁷¹ και εν τέλει στη διαφυγή από τις απαγορεύσεις της κοινωνίας, με δικαιολογία έναν «μύθο».

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΟΥ ΜΥΡΟΦΟΡΑ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

---

⁷⁰ Αυδίκος, ό.π. (σημ. 27), σ. 43.

⁷¹ Αυδίκος, ό.π. (σημ. 27), σ. 330.

«Η υλοποίηση της μεταδιδακτορικής έρευνας/εργασίας συγχρηματοδοτήθηκε από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», στο πλαίσιο της Πράξης «ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ/ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΩΝ - Β κύκλος» (MIS 5033021) που υλοποιεί το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ).